

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MADANIYAT VA SPORT ISHLARI VAZIRLIGI
RESPUBLIKA XALQ IJODIYOTI VA MADANIY-MA'RIFIY ISHLAR ILMIY-METODIK
HAMDA AXBOROT MARKAZI
O'ZBEKISTON DAVLAT KONSERVATORIYASI

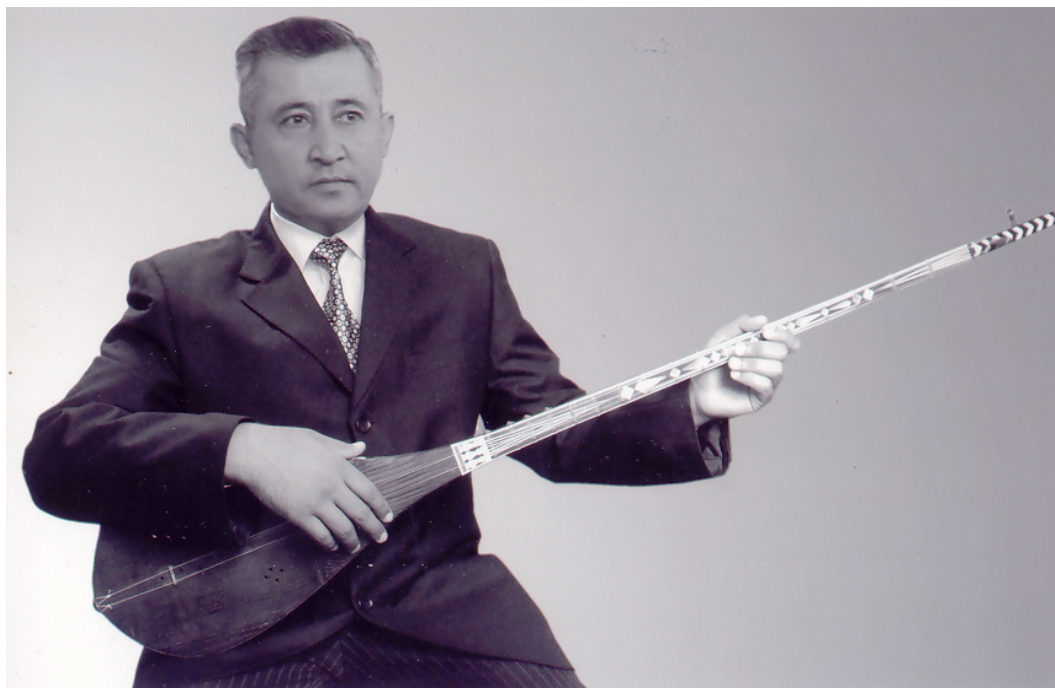
Malika ZIYAYEVA

D U T O R

(F.Sodiqov ijro uslubi)

To'ldirilgan II nashri

*Oliy ta'lim muassasalari talabalari, o'qituvchilar
va professional ijrochilar uchun
o'quv-uslubiy qo'llanma*

«Musiq» nashriyoti
Toshkent
2011

85.315.3

Z-60

Ziyayeva, Malika.

Dutor (F.Sodiqov ijro uslubi): o'quv-uslubiy qo'llanma/ M.Ziyayeva; mas'ul muharrir S.Begmatov; O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi, Respublika xalq ijodiyoti va madaniy-ma'rifiy ishlar ilmiy-metodik hamda axborot markazi, O'zbekiston davlat konservatoriyasi. – Toshkent: Musiqa, 2011. 88 b.

BBK 85.315.3

UDK: 787 (075)

*O'quv-uslubiy qo'llanma O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi
Respublika xalq ijodiyoti va madaniy-ma'rifiy ishlar ilmiy-metodik hamda axborot markazi
va
O'zbekiston davlat konservatoriyasi
Ilmiy-uslubiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan*

Ma'sul muharrir:

S.BEGMATOV, san'atshunoslik fanlari nomzodi, dotsent

Taqrizchilar:

R.QOSIMOV, O'zbekiston davlat konservatoriyasi
«An'anaviy ijrochilik» kafedrasi mudiri, professor

T.MAHMUDOV, O'zbekiston Respublikasi san'at arbobi

O'quv-uslubiy qo'llanma o'zbek cholg'u ijrochiligida, xususan, an'anaviy dutor ijrochiligida betakror talqinga erishgan va kelajak avlod uchun muayyan ijro uslubini yaratib qoldirgan mohir sozanda F.Sodiqovning dutor ijrochilik uslubini yoritishga bag'ishlangan.

Ushbu o'quv-uslubiy qo'llanma musiqa san'ati yo'nalishida saboq olayotgan oliy ta'lim muassasalari talabalari, o'qituvchilar va professional ijrochilar uchun mo'ljallangan.

ISBN 978-9943-307-56-8

© «Musiqa» nashriyoti, 2011.

© M.Ziyayeva, 2008, 2011.

MUALLIFDAN

Musiqi bu – insonlar hayotining ohanglardagi in'ikos deb ta'riflashadi mashoyixlar. Demak, olamni tasavvur etishda in'ikos etuvchi vositalar ham beozor shaklu-shamoyil, go'zal fazilat, beg'ubor un taratishga qodir bo'lishi shart. Aks holda butun mavjudotlar ichida eng oliy hilqat bo'lgan insonda savt etish yoki o'xshatish hislatining bo'lmasligi muqarrar. Shu bois ham bo'lsa kerak, faqat insongina qo'li gul, tafakkur egasi, ma'naviyatga ega, ijod degan ne'matdan bahramand etib yaratilgan.

Ijod esa musiqi olamini mo'jizakor vositalar bo'lmish sehrli cholg'ular yaratib, benazir ohanglar taratuvchi sozlar bilan to'ldirdi. Natijada, bugungi kunda inson hayotini musiqiy cholg'ularsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Cholg'ular insoniyat ma'naviyatining bir bo'lagiga aylandi.

Har bir xalq o'z hayoti, ma'naviyati va an'anasi asosida o'z milliy qadriyatlariga mos musiqiy cholg'ular yaratgan. O'zbek xalqining barcha udum va qadriyatlari, milliy an'analarini aks ettiruvchi dutor xalqimizning sevimli cholg'usidir. Amaliyotda, dutorning behisob ijrochilik namunalari shakllanganligi har bir yoshdagilar, jamiyatning har bir tabaqasida o'ziga xos o'rin topgan, xalq orasida eng go'zal ijro namunalari yuzaga kelgan.

Mening katta yutug'im – mashhur sozanda, bastakor O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi, mehribon ustoz Faxriddin Sodiqov qo'llarida ta'lim olganim, deb bilaman. Faxriddin Sodiqovdan dutor sadosi sehr, imkoniyatlari, nola dardlarini o'rganganligim meni baxtim deb tushunaman. Ustoz Faxriddin Sodiqov menga otalarcha mehribonlik ko'rsatgan, g'amxo'rlik qilgan, xayotda ko'p mashaqqatlarni yengib o'tgandagina maqsadga erishish mumkinligini tushuntirgan. Shu bois, haligacha dutor sehr, sirlarini idroklash bilan yashayman. Katta dargoh bo'lmish Yunus Rajabiy nomidagi maqom ansamblidagi chorak asrlik ijodiy, ijrochilik va o'qituvchilik faoliyatim, konservatoriyadagi ustozlik va ansambl rahbari sifatidagi faoliyatim dutorning sirli dardlar xazinasini ekanligini namoyon etmoqda desam adashmagan bo'laman.

Dutor ijrochiligida zabardast ustozlar ko'p o'tgan. Hammalari ham musiqi madaniyatida benazir iz qoldirgan. Men, shu ustozlar orasida beg'ubor va olam-olam sirlarga boy ijro uslubini bizga meros qilib qoldirgan ustozim, benazir inson Faxriddin Sodiqovning ijrochilik uslublarini yoritishga jazm etdim. Kelajak avlod shu ijro maktabida ulg'ayib, undan bahramand bo'lishini dildan istadim. Zero, Faxriddin Sodiqovning har bir bosgan pardasi falsafadir. Uni ijro etib, his etib, tinglab huzur qilishga har bir inson haqlidir.

Maqsadga erishish uchun risolaning ilk qismida ustozlar va ularning ijrolariga bog'liq ayrim uslubiy fikrlarni bayon etishni joiz deb topdim. Risola ustoz ijodini yoritishga bag'ishlanganligi uchun va talabalarda aniq tassavur etishlariga imkon bo'lishini ko'zlab ikkinchi bo'limda ustozning tarjimai holini bayon etdik. Uchinchi bobda esa, ustozning dutor ijrochilik uslublariga xos jihatlarni nazariy tushuntirishga urindik. O'zi aslida buni yozish juda mushkul. Lekin, bu sozandalarga turtki va boshlang'ich saboq bo'lishiga shubha yo'q. Faxriddin Sodiqov ijro uslubining talqini juda mushkul, uni o'zlashtirish uchun bu uslubni qalbga jo etish kerak. Shu bois, qo'llanmada uslubiy maslahatlar sifatida, ustozning uslubini ijroda aks ettirish mumkin bo'lgan belgi va tushunchalar berishni joiz deb bildim. Bu belgilar esa kitobning keyingi bobidan o'rin olgan ustozni asarlarining nota namunasida ham o'z ifodasini topgan. Amaldagi maqsad ustozning benazir ijro uslublari asrlar osha insoniyatga xizmat qilsin, xalqimiz ma'naviyatini boyitsin. Faxriddin Sodiqov kabi zamonamizning etuk san'atkorlari tomonidan yaratilgan dutor ijrochilik uslublari xalq orasida yoyilsin. Men xohlardimki, ustoz san'atkorlarimizdan Jo'rabek Saydaliyev, Komiljon Jabborov, Sayidjon Kalonov, Turg'un Alimatov kabilarning ijro uslublarini yoshlarimiz o'rganib, an'analarimizni davom ettirishsa, maqsadga muvofiqdir.

DUTOR IJROCHILIK USHLUBLARI TARIXIGA BIR NAZAR

O'zbek xalq cholg'ulari ijro amaliyotida tanbur, rubob, dutor, g'ijjak, chang, nay, surnay, qonun, doyra kabi har tomonlama mukammal sozlar mavjud. Har bir cholg'u o'zining shakllanish va takomillashish tarixiga ega. Takomillashish jarayonlari cholg'ularning shakli, ovozi, ovoz diapazoni kabi jihatlariga asoslangan. Dutor, manbalarda yozilishiga ko'ra shakliy jihatdan o'zgarmagan. Dutor cholg'ular orasida o'zining tabiati, nozikligi, sirli sadosi bilan ajralib turgan. Cholg'u sadosining unchalik keskin bo'lmaganligi, mayin va (kamer) xonaki ovozga egaligi bunga asosiy sabab bo'lgan. Bu jihatlar ayni paytda ham saqlanib qolgan. Azal-azaldan dutor ko'proq ayollar ijro amaliyotida kengroq ommalashganining asosiy sabablaridan biri ham ana shunda.

O'tmish davomida dutor ijrochiligining turli yo'nalishlari yuzaga kelgan. Xalq ijodiyoti amaliyotida, yakkanavoz va jo'rnavoz soz, hattoki an'anaviy uslubda o'zining maxsus maqom yo'llarini yaratishiga ham sabab bo'lgan. Bunga yorqin misol Xorazm dutor maqomlaridir.

Demak, dutor ijrochiligi o'zining serqirraligi bilan ahamiyatli. XX asrga kelib dutor ijrochiligi professional darajada rivojini topdi. Yakka soz ijrochiligi, ayniqsa, ustozona uslubda o'z o'rniga ega bo'ldi. Bu albatta, dutorning o'tmish ijrochilik amaliyotida erishgan ijro imkoniyatlari, xalq orasida dutor ijro an'alarini rasm qilgan mohir ijrochilar ijodi bilan baholanadi. Natijada dutor ijrochiligida vohta va shaxsiy ijro uslublari shakllandi va ommalashdi. Bunday ijro uslublarning paydo bo'lishi sozning inson tabiati qirralarini yanada kengroq ochib berishga imkon yaratdi.

Dutor ijrochiligining keng ommalashuvi ijrochining samarali mehnati natijasidir. Shinavanda-tinglovchilar bir-biridan serjilo, rang-barang asarlar va sirli ijro uslublarga oshno bo'lib bordilar. Uslublar vaqt o'tib o'z-o'zidan ijro maktablariga aylanadi. Xorazm dutor ijrochiligi maktabi yoki Qo'qon ijro maktabi ana shunday an'alar asosida yuzaga kelganligi begumon.

Darhaqiqat, maktab darajasida shakllanib rivojlangan cholg'u yo'llarining bir qator tomonlari mavjud bo'lib, ular aniq bir tugal maqomga ega bo'lgan. Birinchidan ijro dasturi, ya'ni shu uslub doirasida yuzaga kelgan musiqiy namunalar yoki asarlar turkumlari. Ikkinchidan, asarlarning tarkibiy jihatlar va albatta ijrochilikdagi o'ziga xos xususiyatlardir. Ushbu printsiplarsiz ijrochilikni maktab darajasida tasavvur etish qiyin. Lekin, masalani ikkinchi tomoni, maktab darajasiga erishish uchun vaqt, ijod, ijrochilik amaliyoti asosiy ahamiyat kasb etadi.

Xorazm dutor ijrochilik maktabida yuqorida eslatib o'tilgan barcha printsiplar amaliyotda shakllanganining guvohi bo'lamiz. Amaliyotda yuzaga kelgan dutor maqomlari esa, «Shashmaqom» yoki «Xorazm olti yarim maqomlari» kabi ichki murakkab funktsional tartiblardan farqliroq, sodda va maqomlar yo'lga mansub holda shakllanganligi mutaxassislar tomonidan e'tirof etiladi.

Mulla Bekjon Rahmon o'g'li va Muhammad Yusuf Devonzodalar o'zlarining «Xorazm musiqiy tarixchasi» kitoblarida «Dutor maqomlari deganda bir tarafdin mumtoz musiqa, ikkinchi tomondan el kuylari deyiladigan ma'muliy (amaldagi) butun boshli asarlar

tushuniladi» deya ta'kidlaydilar.¹ Bundan adabiyotlarda xalq orasida mashhurlikka erishgan va mumtoz yo'lda yaratilgan alohida musiqiy namunalar dutor maqomlari deyilgan degan fikrga kelish mumkin.

Dutor sozi quyidagicha ta'riflangan o'rinlar mavjud: – «Dutor sozi Xorazm o'lkasida xalq orasida tanburdan ortiqmoch suratda tarqalgan bo'lsada, tanbur qadar tartibda intizom ostina olinmagandur. Garchi dutor nag'malari tanbur nag'malari qadar bo'lsada, tanburga berilgan ahamiyatni dutor nag'malarina bera olmaganlar. Chunki, chertilish yoqidan qaraganda tanburdan qiyinroqdir».²

Bu fikr esa dutor maqom ijrochiligida tanburchalik mohir bo'lmasada, murakkab va o'ziga xos uslubga ega bo'lganini bayon etadi. Shu bois bo'lsa kerak, Xorazm dutor ijrochilik uslubi zarblarga boy, rang-barang va eng muhimi Xorazm vohasiga xos «shovqinli» ijro uslubi sifatida alohida qayd etiladi. Bu ijro o'ng qo'l harakatlarini cholg'u qopqog'iga ishqalab chalish bilan xarakterlanadi. Ushbu vohaning Matkarim Hofiz, Jumaniyoz ota Hayitboev, Otajon Qo'shmo, Sharif Botir, Nurmuhammad Boltaev, Yusuf Jabbor kabi mashhur dutorchilarining ijro yo'llarini alohida e'tirof etish o'rinlidir. Ayni paytda bu ijro yo'llari yoshlar tomonidan munosib davom ettirilishi muhimdir.

Xorazm dutor ijrochilik uslubiga nisbatan Samarqand ijro yo'li o'zgacha ekanligi Abdurauf Fitrat tomonidan ham qayd etilgan. U «Bu kunlarda bizning eng mashhur dutorchimiz samarqandlik Hoji Abdulaziz qo'lini taxtaga urmay chalg'oni uchun uning dutori havas bilan tinglanadir»³, – deb u samarqandlik Hoji Abdulaziz Abdurasulovning dutor ijrochiligida mohir ekanligi va nozik bir uslub egasi ekanligiga e'tibor berib o'tadi.

Farg'ona-Toshkent vohasining dutor ijrochilik uslublari ham juda rang-barang ekanligini aytib o'tish lozim. Chunki, bu vohada ijro uslublari ko'p. Faqat Qo'qon dutor ijrochilik maktabining o'zigina, o'ziga xos an'analar bilan sug'orilgan. Bu an'analarni birgina «Qo'qoncha»⁴ asarida ham ko'rish mumkin. Dutorning shaxdam shiddatli talqini, zarblarining rang-barangligi, chap va o'ng qo'llar mohirligi va jozibaliligi uslub ijrochiligining mag'zi hisoblanadi.

Ijrochilik maktablari yuzaga kelishida alohida ijro uslublarning ahamiyati katta. Shuning uchun Farg'ona-Toshkent vohasida biz ko'pgina shaxsiy dutor ijrochilik uslublari shakllanganining guvohi bo'lamiz.

Musiqi ijrochiligi amaliyotida dutor cholg'u ijrosini me'yoriga etkazib, ustozlik darajasida faoliyat olib borgan bir talay mashhur san'atkorlar o'tgan. Zohidjon Obidov, Faxriddin Sodiqov, Mahmud Yunusov, Orif Qosimov, G'ulom Qo'chqorov kabi ustoz san'atkorlar shular jumlasidandir.

XX asrda dutor ijrochiligining rivoji aynan mana shu ustozlarning samarali ijodiy faoliyatlari bilan bog'liq bo'lgan. Lekin, har bir san'atkorning dutor ijrochiligida o'ziga xos chertish yoki chalish usuli bo'lgan. Aynan shu jihat ularning mohir ekanliklariga asos bo'lgan. Bu dutor ijro etganda chap yoki o'ng qo'l harakatlarida o'z ifodasini topgan. Ijro amaliyotida ham shu sozanda nomi bilan muhrlanib qolgan (bu albatta kelajak avlodlar uchun o'rnak bo'lishi yoki eslab qolish, o'rganishda osonlik yaratish uchun xizmat qiladi).

Jumladan, ana shundaylardan biri o'z zamonasida mohir sozandalik darajasiga erishgan, dutor ijrosi bilan elga tanilgan Zohidjon Obidovdir.

Zohidjon Obidov ijrochi bo'lish bilan birga ijod bilan ham shug'ullangan. Shu holat uning dutor ijrochiligida turli metroritmik usullarni izlashiga sabab bo'lgan bo'lishi ehtimoldan xoli emas. Chunki, Zohidjon Obidovning dutor ijrochilik uslublari o'ng qo'l harakati alohida ahamiyat kasb etgan.

Sozanda shaxsiy ijro uslubining negizi ham uning o'ng qo'li harakati bilan bog'liq. Qo'l barmoqlari va beriladigan zarblarning turli ko'rinish va shakllari hamda urg'ularni rang barang ishlatishda, teskari zarblarni o'rniga qo'yib aks ettirish uslubning zaminidir. Zohidjon Obidov asosiy diqqatni o'ng qo'lga qaratib, kuyni rang-barang usullar va zarblar

¹ Mulla Bekjon Raxmon o'g'li, Muhammad Yusuf Devonzoda. Xorazm musiqiy tarixchasi (ikkinchi nashr). T.: «Yozuvchi», 1998. 47-b.

² A. Fitrat. «O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi» (ikkinchi nashr). T.: «Fan», 1993. 29-b.

³ Qarang: A. Fitrat. O'sha asar. 28–29-b.

⁴ «Qo'qoncha» – kuy nomi, amaliyotda «Qo'qon tanovari» deb ham yuritiladi.

bilan bezaydi. Asarga joziba baxsh etuvchi harakatlarni ko'paytiradi. Lekin, u chap qo'lga e'tiborsiz bo'lgan. Bu uslub ham ijrochilikning o'ziga xos tomonlari sifatida amaliyotda muhrlangan.

Zohidjon Obidov uslubiga aks xarakterga ega bo'lgan, va el orasida mashhurlikka erishganlardan, taniqli dutorchi sozanda, ustoz san'atkor Mahmud Yunusovdir. Mahmud Yunusov dutor ijrochiligida o'ziga xos uslub orqali tanilgan. Bu uslub asosida o'ng qo'l harakatining to'g'riligi, bir xillik xususiyat kasb etishi, elastik harakatlardan va mayda zarblardan mustasno ekanligi turadi. Lekin uslubning muvaffaqiyati va xalqqa manzur bo'lishi chap qo'l ijro jozibasida mujassamlashgan.

Mahmud Yunusov ijroda chap qo'l bilan o'zbek milliy sayqal va qochirim-bezaklarni juda mohirona ishlata olgan. Bu esa dutordan taralayotgan ohangning serjilo va sersayqal yangrashiga zamin bo'lgan.

Xalq orasida, ayniqsa, dutorni o'rganish mezonlarida ijrochilikka xos texnik jihatlarni yaxshi o'zlashtirish doimo samaraliligi bilan alohida ahamiyatli bo'lgan.

XX asr dutor ijrochiligi ham xalq cholg'ularining akademik ijro uslubi bilan tutashganligini qayd etish lozimdir. Chunki, bu uslub dutor oilasi cholg'ulari rivojini yuzaga kelishiga sabab bo'lgan. Dutorning texnik jihatdan mohir ijrosiga asoslangan uslub mashhur ustoz dutorchi Orif Qosimov nomi bilan bog'liq.

Dutor ijrochiligining an'anaviy yo'nalishida o'ziga xos jozibali uslub in'om etgan ikki zabardast ustozlarni e'tirof etish joiz. Bular xalq ardoqlagan san'atkorlar Faxriddin Sodiqov va Turg'un Alimatovlardir.

XX asrning 30-yillaridan o'zbek musiqa san'atida, ayniqsa ijod va ijroda yangi-yangi qarashlar yuzaga kela boshlagan. Musiqaning sehri va jozibasi yanada teranroq va zamona ruhi bilan uyg'unlikda aks ettirila boshlagan.

Faxriddin Sodiqov o'zining ko'p yillik ijodiy va ijrochilik faoliyatida o'ziga xos dutor ijro uslubini kelajak avlod uchun taqdim etgan.

Turg'un Alimatov uslubi keng ommalashgan va o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Uning dutor ijrochilik uslubi, mukammal tarzda o'ng va chap qo'llar harakatlari bir biriga mutanosib holda ifoda etilishini e'tirof etish joizdir. Dutor sadosi tekis, ravon va serjilo, jozibali yangrashidagi barcha jarayonlarning mutanosibligi aynan Turg'un Alimatov ijro uslubining asosini tashkil etadi.

Bu uslubda chap qo'ldagi har bir sayqal va bezaklar o'ng qo'l harakatlari bilan muhrlanadi. Bir-biriga mutanosib harakatlarning har biri tinglovchi yuragini tirnab zavqlantiradi. E'tiborsiz qolishga iloj yo'q, chunki harakatlar ohang bilan uyg'un, ohang esa tarannumda go'zal va jozibali taraladi. Bu har qanday insonni maftun etadi. Turg'un Alimatovning dutor ijrochiligidagi o'ziga xos tomonlaridan yana biri, bu – tanbur va sato cholg'u ijrochilik an'alarining dutorga moslashtirilganidadir. Bir cholg'uning imkoniyati ikki va uch cholg'uning ovoz tarannumlari xususiyati bilan boyitilsa, albatta undan taralayotgan ovoz boy, serjilo va zabardast bo'lishi begumon. Bu esa ijrochilik amaliyoti uchun o'rnak sifatida xizmat qiladi.

Zamonaviy dutor ijrochiligi rang-barang uslublar bilan boyib, o'z taraqqiyoti jarayonida va davr talabi doirasida rivoj topib bormoqda. Bunga, dutorning o'quv tizimi jarayoni, ya'ni maktab, litsey, kollej va oliy o'quv muassasalarining dasturidan joy olganligi ham misol bo'la oladi. Chunki, dutor o'zbek xalqining qadimiy va hamisha zamonasi bilan hamohang yashab kelgan sevimli sozlaridan biridir.

Dutor azal-azaldan O'rta Osiyoning turli vohalarida o'z shevasi va an'anasi asosida iste'molda bo'lib kelgan. Xalq ommaviy ijro yo'llari, daydi yoki yovvoyi ijro yo'llari hamda an'anaviy mumtoz ijro yo'llari doimo xalq dutor ijrochilik amaliyotini bezab kelgan. Dutor aslida, xalqona uslubga moyilligi bilan mumtozlik darajasigacha rivojlangan. Dutor xalq cholg'u ijrochilik amaliyotida o'z o'rniga ega bo'lgan va turli cholg'ular bilan jo'rnavezlikda, davr madaniyati rivojida munosib o'rin tutgan hamda kerakli cholg'u sifatida qadrlangan. Shu bois bo'lsa kerak, bizning zamonamizga kelib dutorning xilma-xil tarkibiy ansambllari, yakkanavezlikda uslublari yanada ko'paydi. Yoshlarning bunga ijobiy munosabatda bo'lib, uni qabul qilishi quvonarli holdir. Yoshlarni dutor ijrochiligi sirlarini o'rganishga intilishi esa uning kelgusi taraqqiyotidan darakdir.

FAXRIDDIN SODIQOV **(hayoti va ijodi)**

O'zbekiston xalq artisti, bastakor, mohir sozanda, ijrochilik ansambli rahbari va benazir ustoz Faxriddin Sodiqov 1914 yili Toshkent shahridagi Eski Qoryog'di mahallasida hunarmandlar oilasida tavallud topgan. Yoshligida ota-onasidan etim qolib akasining qo'lida tarbiya olgan. Akasi musiqa shaydosi, oz bo'lsa-da xirgoyi qilib, dutor chalishni ham bilardi. Bundan albatta yosh Faxriddin bebahra qolmagan. Balki, o'sha davrda endigina rusmga aylangan maktablar qoshidagi musiqa to'garagiga qatnashish niyatini uyg'otgan ham mana shu holat bo'lsa, ajab emas. U to'garakda ilk ustozlari No'mon Qori Mo'minzoda o'g'lidani chang sozi va unda chalish sirlarini o'rganadi.

1927-yildan 1931-yilgacha 4 yil davomida u Toshkent milliy musiqa texnikumida o'qiydi. Mana shu dargohda u o'zbek mumtoz musiqasi, mumtoz musiqa ijrochiligini o'rganadi va o'z zamonasining ustoz san'atkorlari ijodi bilan yaqindan tanishadi. U mumtoz musiqani ustozlari Shorahim Shoumarov va Abdusolat Vahobovlardan qunt bilan o'rganadi. Shashmaqom va Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarini o'zlashtiradi. Nazariy hamda amaliy bilimni oshirishga harakat qiladi.

Faxriddin Sodiqovning bundan keyingi ijrochilik va ijodiy faoliyatiga texnikumda olgan saboqlar juda katta asos bo'lib xizmat qilgan. Texnikumni tugatish davridayoq Faxriddin aka changchi sozanda sifatida elga tanila boshlaydi.

1931-yilda Faxriddin aka sozanda va san'atkorlar makoni musiqali teatrga changchi sozanda sifatida ishga kiradi. Zamonasining eng mohir va nomdor san'atkorlari bilan birga jamoa bo'lib ishlay boshlaydi. Benazir ustoz san'atkorlar Abduqodir naychi Ismoilov, Ahmadjon qo'shnay Umrzoqovlar bilan birga ishlab musiqa ijrochilik amaliyotini, ustozlar an'analarini o'zlashtiradi.

30-yillar o'zbek musiqa san'atining yangi-yangi bosqichlari yuzaga kelgan davr sifatida tarixga bitilgan. Aynan shu yillarda ilk ansambllar, musiqali teatrlar, musiqa bilim yurtlari tashkil etilgan. Barcha ustoz san'atkorlar bunday jamoalarga jalb etilgan. Faxriddin aka ham teatrdan oz fursat ishlab Yunus Rajabiyning Lutfixonim Sarimsoqova bilan birga tashkil etgan dutorchilar ansambliga changchi sozanda bo'lib ishga o'tadilar. Ushbu jamoada xalq yo'llariga mansub qo'shiq, terma, lapar, yallalarni ustoz Yunus Rajabiy bilan o'zlashtirib ansambl a'zolariga o'rgatardilar. Xalq musiqasidagi joziba aynan shunday namunalarda o'z aksini topganligini ustoz ko'p takrorlardir.

Faxriddin Sodiqovning aynan shu jamoadagi ishi uning hayotda musiqa ijodiyoti bilan bog'liq yo'nalishi shakllanishiga sabab bo'ladi. U xalq musiqa namunalarga qarab, zamon ruhida sozda qo'shiq va kuylar yarata boshlaydi.

1939-yili Faxriddin Sodiqov O'zbekiston radiosi qoshida tashkil etilgan maqomchilar ansambliga ishga taklif etiladi. Ushbu jamoada u eng mashhur xonanda va sozandalar bilan birga «Shashmaqom»ning barcha qismlari ashula bo'limlarini plastinkaga yozilishida ishtirok etadi. Maqom ansambli bilan birgalikda radio fondiga yozilgan barcha asarlarning yozilishida ham ishtirok etadi.

1941-yilda urush boshlanishi bilan O'zbek Davlat filarmoniyasi qoshida Gavharxonim Rahimova rahbarligida front kontsert brigadasi tashkil etiladi. Bu ansamblga Faxriddin Sodiqov musiqa rahbari etib olinadi. Ushbu brigada bir necha yil jangchilarga xizmat qiladi. Faxriddin Sodiqov inson ruhini ko'taruvchi, Vatanni himoya etuvchilar va Vatanga sadoqatni madh etuvchi bir qator qo'shiqlar yaratadi: «G'alaba marshi», «Mergan Zebixon» (Mashrab so'zi). Undan so'ng: Akmal Po'lat so'ziga «Qora bayir», T.To'la so'ziga «Gullar vodiysi» va «Aylansun opang», M.Qoriev so'zi bilan «To'yona» hamda «Vatan marshi», «O'zbek valse» kabi musiqiy namunalarni bunga misol qilish mumkin.

Faxriddin Sodiqov o'zining amaliyotda o'rgangan ijrochiligiga xos bastakorlik asarlarini 50-60-yillarda yarata boshlaydi. Uning T.To'la so'ziga «Shirmonoy», Hamza so'ziga «Parishon qil», Z.Obidovning «Dutorim», M.Qoriev so'zi bilan «To'y muborak», Bobur g'azaliga «Ko'rsatmag'ay», Mirtemir so'ziga «Bir go'zal bormish», S.Zunnunova

she'riga «Yor kelib», Uyg'un so'zi bilan «Hayo», Chustiy so'ziga «Xat yozdilar mu» kabi ko'pgina qo'shiqlari o'zining originalligi bilan ajralib turadi.

1972-yili o'sha paytda Toshkent davlat konservatoriyasi deb nomlangan musiqiy san'at oliygohida xalq mumtoz musiqasini o'rganishga asoslangan «Sharq musiqasi» kafedrasini tashkil etiladi. Ushbu dargohda Faxriddin Sodiqov yosh avlodga an'anaviy musiqani o'rgatish bo'yicha ustozlik faoliyatini boshlaydi. Shu davrdan boshlab konservatoriyada jahon musiqa madaniyati bilan birga o'zbek mumtoz musiqiy merosini ham o'rgatish an'anaga aylanadi. Faxriddin Sodiqov talabalarga chang, dutor sinfi bo'yicha ixtisoslikdan saboq beradi. Ko'p yillik ish faoliyatida orttirgan tajriba hamda maqom ansamblidagi erishgan mahorat Faxriddin Sodiqovga ushbu davr mohir sozandalarini tarbiyalab etishtirishida katta yordam beradi.

1973-yili Faxriddin Sodiqov rahbarligidagi Sharq musiqasi kafedrasining maqomchilar ansambli Olmaota shahrida o'tkazilgan III «Osiyo minbari» Xalqaro musiqashunoslar anjumanida qatnashishga muvaffaq bo'ladi. Ular bu anjumanda «Tarji Buzruk» asarini ijro etib, maxsus komissiya tomonidan butun dunyo radio korporatsiyalari orqali targ'ib etish uchun 19 ta tanlab olingan asarlar orasidan joy oldi. Bu muvaffaqiyat avvalo maqomlarimizning juda katta ahamiyat kasb etishi bo'lsa, ikkinchidan Faxriddin Sodiqovning ijrochilik uslubidagi mahoratidir. Qisqa vaqt ichida «Shashmaqom» namunalarini me'yoriga etkazib ijro etishni o'zlashtirish ham katta iste'dod talab etadi.

Konservatoriyada Faxriddin Sodiqov maqom ijrochilarining yangi avlodini tarbiyalab voyaga etkazishda samarali ish qildi. Chunki, hozirgi ustozlar darajasida faoliyat olib borayotgan O'lmas Rasulov, Shavkat Mirzaev, Abduhoshim Ismoilov, Yo'ldosh Tojiev, Tuyg'un Otaboev, Abdurahim Hamidov, Abdurahmon Xoltojiev kabi zabardast san'atkorlarni ijodiy yo'lga solgan aynan ustoz Faxriddin Sodiqovdir. Ustoz Faxriddin Sodiqov 1977-yil oktyabr oyida vafot etdilar.

Faxriddin Sodiqov o'zbek musiqa san'ati ijrochiligi va ijodiyotida so'nmas iz qoldirdi. Ijrochilik uslubi va yaratgan 100 dan ortiq kuy va qo'shiqlari hamon insonlarga huzur va halovat baxsh etib kelmoqda.

Uning samarali mehnatlari hukumatimiz tomonidan ham munosib baholandi. Faxriddin Sodiqov O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi faxriy unvoni bilan va bir qator ko'krak nishonlari bilan taqdirlangan.

USLUBIY TAVSIYALAR, SHARTLI BELGILAR VA ULARNING IJRO YO'LLARI

Dutor ijrochiligi amaliyotidagi har bir uslub muayyan jarayonni xarakterlovchi xususiyatlarga ega. Shu bois ham bu alohida uslub deyiladi. Faxriddin Sodiqov o'zbek musiqa san'atida changchi sozanda va bastakor sifatida mashhur bo'lsa-da, dator cholg'u ijrochiligidagi ham benazir uslub yaratishga muyassar bo'lgan san'atkordir. Bunga, O'zbekistonda ilk dutorchilar ansambli tashkil etilishidan boshlab, shu jamoa tarkibida ishlagani, faoliyati davomida esa eng go'zal, nazokatli va benazir ovoz sohiblari bilan birga hamkorlik qilgani va albatta ustozning ichki dunyosi asosiy sabab bo'lgan.

Faxriddin Sodiqovning ijro uslubi o'ziga xos. Uning tarannumi, ya'ni har bir bosilgan parda «bir quruq» tovush emas, balki har biri turfa ranglar bilan bo'yalgan yoki rang-barang bezaklar bilan sug'orilgan naqshga o'xshaydi. Bu uslubda oddiy tovushni topish qiyin. Kuyni tashkil etuvchi tovushlarning har biri serjilo va naqshinkordir.

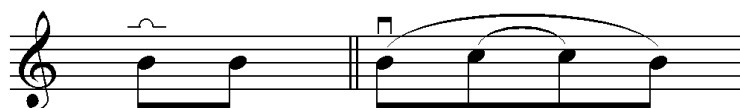
Shu bois, ustozning ijro an'analarini to'liq notada ifoda etishning iloji bo'lmasada, shunga yaqinroq va ayniqsa talabgor sozandaga qo'llanma yoki «darslik» bo'la oladigan uslubiy maslahatlarni tavsiya etishga jazm etdik.

Dutor ijrochiligidagi Faxriddin Sodiqovning uslubi benazirdir va har bir qo'l o'zining betakror hamda o'ziga xos harakatlari bilan xarakterlanadi. Ushbu uslubga xos holda kuy ijro etish uchun musiqiy talqinning quyidagi ijro usullariga e'tibor berish, uni to'la o'zlashtirish va quyidagilarga asoslanib tarannum etish maqsadga muvofiqdir: a) har bir parda naqshinkorligi; b) ortiqcha harakatdan qochish; v) kuyning bo'sh joyi bo'lmasligi.

Faxriddin Sodiqov ijro uslubida ijro etishning bir qator o'ziga xos jihatlari mavjud va eng avvalo ularni o'zlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Odatda, dator ijrochiligidagi chap va o'ng qo'llar harakatlari orqali o'ziga xoslikka erishiladi. Mohirlikning ham zamini shunga asoslangan. Ustozning ijro uslublarida esa chap qo'l harakatining muhimligini e'tirof etish lozim. Chunki ushbu uslubda chap qo'l bilan bosilgan har pardaning sayqali

asosida ijro etiladi. Unga erishish uchun

naqshinkor;
in qochish, ya'ni zarbsiz sadolantirish orqali

ilan to'ldirish;

o' bo'lgan qo'llanmada keltirilgan asarlarni
gi uslubiy tavsiyalarni havola etamiz:

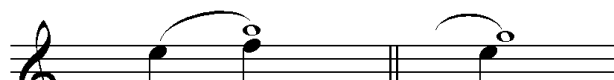
quruq tovush emas;

ando ijro uslubining o'ziga xos ko'rinishlari
da miyang' ikki ko'rinishda uchraydi. Oddiy
z o'rnida yana ikki ko'rinishga ega.

keladi.

zash;

2) Bir xil balandlikdagi ikkita tovush oralig'ida bir parda baland tovushni sado orqali tarannum etish, ya'ni hosil qilish.

5. – Sadoli miyang'.

Ushbu bezakka ijrochi to'liqinli kashish orqali erishadi.

6. T^{†6} – terma zarb. Faqat dutor ijrochiligiga xos bo'lib, barmoqlar almashib, ularni nozik holatda ketma-ket harakatlantirish evaziga erishiladi. Ijrodagi nota ko'rinishida quyidagicha ifodalanadi:

7. TM⁷ – miyang' termasi. Faxriddin Sodiqov ijro uslubiga xosligi bilan ajralib turadi. Amalda keng qo'llaniladi hamda vaziyat (kuy) taqozo etgan joyida ishlatilishi bilan ahamiyatlidir. Ushbu usulda terma zarb, ya'ni to'rt zarbning birinchisi qoldirilib (zarbsiz) ijro etiladi. Nota namunadagi ko'rinishi quyidagicha:

Miyang' termasini ijroda amalga oshirish uchun terma zarbning birinchi tovushi miyang' uslubi orqali qolganlariga bog'lab ijro etiladi.

8. – kashish. Tanbur, rubob va dutor cholg'ularida ko'p ishlatiladigan (bir xil uslubdagi) ijro bezagi.

9. ⁸ – sadoli liga. Ikki tovush ketma-ketligida, ikkinchi tovush zarbsiz, chap qo'lining harakati bilan amalga oshiriladi. Lekin avvalgi amaliyotchilar nota yozuvida maxsus belgi ifodasini bermaganlar. Zamonaviy ijrochilik amaliyotiga tadbqiq etish va nota yozuvida foydalanish uchun joriy qilish davr talabi ekanligini e'tirof etib o'tish lozim. Ayniqsa, jo'rnavozlik hamda ansambl ijrochiligi amaliyotida talqinning (ijroning) bir xilligini ta'minlashda juda zarurdir.

⁵ Miyang' – dutor ijrochiligi bezaklar ifodasi uchun ilk bor tavsiya etilmoqda. Ibora F.Sodiqov amaliyotidan olingan.

⁶ T – Ijrochilik amaliyotida ilk bor qo'llash uchun tavsiya etilmoqda.

⁷ TM – Ijrochilik amaliyotida ilk bor qo'llash uchun tavsiya etilmoqda.

⁸ Ijrochilik amaliyotida ilk bor qo'llash uchun tavsiya etilmoqda.

Sadoli liganing nota yozuvidagi ifodasi quyidagicha:

Faxriddin Sodiqovning ijrochilik uslubi «Sadoli liga»ni mohirlik bilan ishlatishda yaqqol namoyon bo'ladi. Ushbu ijro usulining zaminida zarbli va sadoli miyang' ham mavjud. Unga erishish uchun barmoqlar bir tovushdan 0,5 tondan 1 tongacha yuqori bo'lgan ikkinchi bir tovushga qarab kashish usuli orqali harakatlantiriladi.

10. – to'liqlatish. Musiqa ijrochiligida keng qo'llaniladigan ijro usuli. Torli zarbli, torli kamonli cholg'ular ijrochiligida ko'p uchraydi. Dutorda ham o'ziga xos ifodasini topgan. Ushbu ijro usuli chap qo'l harakatida (zarb bilan yoki zarbsiz) amalga oshiriladi. To'liqlatish usuli ijroga joziba va zavq beradi. Unga erishishning usuli parda bosishda yarim tongacha bo'lgan oraliqda tovushni to'liqlatish orqali amalga oshiriladi.

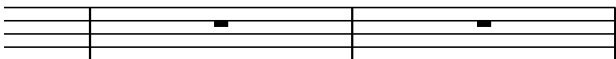
Qo'llanmaga kiritilgan asarlar sharhi

Maqom o'rganish an'anasi azal-azaldan ustozdan shogirdga o'tib, saqlanib, targ'ib qilinib kelinmoqda. Hozirga kelib kollejlarda, madaniyat institutlarida, konservatoriyadagi an'anaviy ijrochilik kafedralarida faoliyat olib borilmoqda. Cholg'u ijrochilik maktablarida ustozning o'rni juda ham katta. Ustozning albatta shogirdiga o'tkazadigan katta bir

avomida orttirgan ulkan tajribasi va albatta o'zi ham shli ilmni o'rgangan bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Umumiy ijrochilik an'analari shakllanishiga o'z ulushini

murabbiy, etakchi sozanda, O'zbekistonda xizmat i Sodiqov ana shu an'anaga ulkan hissa qo'shgan

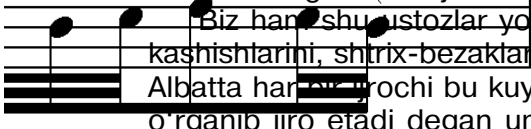
notaga tushirishdan maqsad ustozdan o'rgangan q kuylari, Faxriddin Sodiqov bastalagan kuylar, mlaridan ansambl uchun qayta ishlangan kuylarni an F.Sodiqov ijro uslubiga xos tarzda namunasini idir. Bu asarlar aynan dutor ijrosi uchun qulayligi, phir ijrochisi ekanligi hamda dutorning benazir ijro beradi.

ida maqomlar, o'zbek xalq kuylari, yirik shakldagi sh turlichadir. Bir qator ustozlar ijro etgan asarlarni ilar, ya'ni ular o'zlari ijro etgan cholg'u asbobi aynan qanday ijro etgan bo'lsalar, shundayligicha lov an'anaviy rubob ijrochiligi, R.Qosimov Turg'un

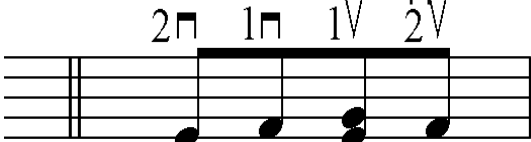

Faxriddin Sodiqovning asarlar ijrosi va tuz.

Biz ham shu ustozlar yo'lidan borgan holda aynan dutor sozi imkoniyatlarini, nola, kashishlarini, shtrix-bezaklarini ochib bergan holda nota yozuvida aks ettirishga intildik. Albatta har bir ijrochi bu kuylarni chalishda qulay shtrix-bezaklarni mukammal va ravon o'rganib ijro etadi degan umiddamiz.

1. «Yor bilib» – Faxriddin Sodiqov musiqasi, Saida Zunnunova she'ri. Kuyning nomi she'rdan kelib chiqqan.

Faxriddin Sodiqov har bir kuyni, qo'shiqlarini dutorga tayanib yaratgan. Ammo, «Yor bilib» qo'shig'iga o'zlari dutorda kuy chalib, magnit tasmlariga tushirgan. Aynan bu kuydagi ijro shu darajada yuksak chalinganki, kuy qo'shiqqa nisbatan yuqori o'rin tutadi. Shundan ruhlangan holda bu asarning dutorga moslangan namunasi to'plamga kiritildi.

Har bir qo'shiqni kuy qilib, so'zsiz ijro etganda, shunday ijro qilish kerak-ki, har bitta so'zning bo'g'iniga zarb tushsin. Ya'ni ijrochi shu qo'shiqni ichida kuylab ijro qilgandagina, bu kuyni me'yoriga etkazib ijro qilishi mumkin. «Yor bilib» asari bunga yorqin misoldir.

2. **«Zulayho bo'lsang»** – Faxriddin Sodiqov musiqasi. Bastakorning uslubiga xos yorqin namunalardan biri. Juda nozik, nazokat bilan ijro etish lozim. Sersayqal va ehtirosli ijro asarning ichki xarakterini ochishga yordam beradi.

«Zulayho bo'lsang» asarida ustozning ijro maktabiga xos miyang' va terma zarblarning barcha namunalari o'ta sokinlik bilan qo'llaniladi. Chunki asar xarakterida sokinlik, xotirjamlik hissi namoyon bo'lib turishi lozim.

3. **«Hayosini ko'r»** – Faxriddin Sodiqov musiqasi, xalq so'zi. Ushbu asar Faxriddin Sodiqovning bastakorlik uslubini to'la namoyon etgan asarlardan biri. Bu asar kuyini yaratishda ham bastakor so'z matni g'oyasiga tayanish uslubini saqlagan. Shu bois, qizlarning hayosi bilan bog'liq barcha chiroyli xislatlarni ohang orqali ifoda etishga muvaffaq bo'lgan. Kuy o'zining nozikligi va beg'uborligi bilan dutor tabiatiga mos. Buning ustiga Faxriddin Sodiqov uslubi asarga yanada nazokat baxsh etadi. Kuyni dona-dona ijro uslubida, pardalarning har birini ohanglar bilan boyitib, sersayqal ijro etish lozim. Nola va qochirimlarning chuqur (teran)ligiga e'tibor berish talab etiladi.

4. **«Bo'z yigit»** – Faxriddin Sodiqov musiqasi, xalq so'zi.

Xalq musiqasi uslubida yozilgan bu asarni bastakor so'z ma'nosi asosida yaratgan. Metro-ritmik asosi vazmin ufori tashkil etadi. Usul vazmin ufor, lekin kuy jo'shqinlikka undaydi. Oqibatda ijrochidan har bir zarbni zavq bilan dona-dona qilib, bo'rttirib ijro etish talab qilinadi. «Bo'z yigit» kuyini dutor ijrosini o'zlashtirish jarayonida boshlang'ich davrda o'rgatish maqsadga muvofiq. Kuyda zarblarni aniq-aniq va pardalarli sayqallatib ijro etishga imkon katta.

5. **«Fabrika»** – xalq so'zi va musiqasi. O'zbekistonda fabrikalar yaratilib, xalq ijodiyotiga keng e'tibor berilgan paytda, ya'ni XX asr boshlarida yaratilgan qo'shiq. Xalq orasida keng ommalashganiga sabab – shu davr ijtimoiy hayotiga mos so'z to'qilib, xalq kuylaridan biriga solib aytilganligidir. Bir oktava oraliqda aytiladigan bu qo'shiq o'zining nozikligi, jo'shqinligi va ommaviyligi bilan ajralib turadi.

Kuyning mavjud xususiyatlari dutor tabiatiga mos va uni ochib berishga qodirdir. Shu bois, «Fabrika» kuyi dutor pardasiga hamda ijrochiligiga moslab, nota namunasi sifatida tavsiya etilmoqda.

6. **«Bahor»** – eski xalq kuylaridan biri. Faxriddin Sodiqov ijrosida va uslubida o'zgacha joziba bilan tarannum etilgan. «Bahor» kuyining o'ziga xos tomoni, tabiatning uyg'onish davridagi sehrini va jozibasini namoyon etuvchi nimparda ohanglarning rang-barangligida, oddiy va beg'ubor zarblarning ketma-ketligida va sodda nolalarning go'zalligidadir. Ushbu asarning ijrosida ana shu jihatlarga e'tibor berib talqin etish lozim. Tiniqlik soddalik va oddiylik kuyga o'ziga xos joziba baxsh etadi.

7. **«Chorgoh II»** – Farg'ona-Toshkent maqom yo'llariga mansub «Chorgoh» turkumining ikkinchi asari.

Chorgohlar «Shashmaqom» tarkibidagi Dugoh maqomi Nasr bo'limining ikkinchi guruh sho'bbalariga kiritilgan. Chorgohda bo'lgan namudlar ya'ni ko'rinishlar, nimpardalar, nolalar, zarblar ashula matn so'zlarining bo'g'inlariga juda mos tushadi. Albatta, yakka sozda ijro qilish uchun cholg'uchidan o'ta talabchanlik, mahorat talab qiladi. Chorgoh kuyi ham ustoz Faxriddin Sodiqov qanday ijro etib o'rgatgan bo'lsalar, shu yo'sinda notaga tushirildi.

Chorgohlarni turkum shaklda chalish (I-II-III-IV-V-VI) hamda alohida-alohida asar sifatida ijro etish dutorga juda qulay. Ayniqsa, dutorga moslab ijro etish asarning yangi qirralarini ochib beradi.

8. **«Ajam taronalari»** – Farg‘ona-Toshkent cholg‘u yo‘llariga mansub bo‘lgan va xalq orasida mashhur cholg‘u turkumlardan biri. Uning ommaviy ijro, ya‘ni ansambl talqiniga xosligi yaqqol namoyon bo‘lib turadi. Lekin, ijrochilik amaliyotida g‘ijjak, rubob, tanbur, surnay kabi cholg‘ularda ham yakka talqinda ko‘p ijro etilishi kuzatiladi. Bu esa asarning har tomonlama boy an‘anaga egaligidan dalolat beradi. «Ajam taronalari»ning dutorga moslashtirilishida ham o‘ziga xos maqsad mavjud.

Bu eng avvalo dutorning boy imkoniyatlarini ko‘rsatishga imkon yaratadi. Ikkinchidan, ijrochi dutorda eng murakkab va mushkul bezak va shtrixlarni ishlatishga hamda ularni meyoriga etkazib ijro etishga undaydi. Uchinchidan, ushbu asar dutorning hamma imkoniyatlariga moslashtirilgandir.

«Ajam taronalari» asari dutor ijrochilarining ijro mahoratlarini oshirishda va an‘anaviy uslubni egallashlarida qo‘l keladigan namunadir. Ayniqsa, dutor diapozonida ravon yurish, o‘ng qo‘l shtrixlarining rang-barangligi, turlanishlari hamda oddiydan murakkab ijrogacha bo‘lgan mezonni namoyish etadi.

Asar uch qismdan iborat bo‘lib, har biri o‘z sur‘ati, usuli va harakteriga ega. Unga ko‘ra birinchi qism keskin sur‘atda, shiddat bilan ijro etishni talab qiladi. Ikkinchi qismni jonliroq ijro etish lozim. Usuli ham ommaviy xarakterga ega bo‘lgan uforga asoslangan. Uning ijrosi shtrixlarga boy va o‘ng qo‘l harakatlariga e‘tibor berib shiddat bilan ijro etish tavsiya etiladi. Uchinchi qism turkum yakuni, ya‘ni xotimasidir. Shu bois, unda barcha qismlar mazmunidan kelib chiqib yakun yasaladi. Kuyda bosqlik va falsafiylik hukm suradi.

9. **«Tasnifi Dugoh»** va **«Garduni Dugoh»** – «Shashmaqom» tarkibidagi Dugoh maqomi cholg‘u bo‘limining boshlang‘ich qismi. Tasnifi Dugohni ham Faxriddin Sodiqov ansambl uchun qayta ishlagan variantidan dutorga moslab yozildi. Ya‘ni ushbu asarni Faxriddin Sodiqov qayta ishlagan variantini aynan dutorda ijro etib, birinchi bo‘lib notaga tushirdik. Bu ijro aynan dutorda ilk marotaba chalindi. Tarje‘ Dugoh Tasnifi Dugohdan keyingi keladigan kuy qismi. Bu Tasnifi Dugohga nisbatan tez ijro qilinadi. Tasnifi Dugoh Faxriddin Sodiqov tomonidan ansambl uchun qayta ishlangan. Dutor ijrosida qayta yozganimizda juda bir katta falsafaga ega ekanligiga guvoh bo‘ldik: ijrochi-cholg‘uchini «Shashmaqom» Mushkilot qismining murakkabligi va nihoyatda boy pardalarga ega ekanligi o‘ylantirib ijro qilishga undaydi. Dutor talqinida ana shu jihatlarni inobatga olib ijro etish lozimdir.

10. **«Hafifi Segoh»** va **«Garduni Segoh»**. Hafifi Segoh – «Shashmaqom» turkumidagi Segoh maqomi cholg‘u bo‘limidagi uchinchi kuy hisoblanadi. Hafif faqat Segoh maqomida mavjud bo‘lib engil doyra usullaridan birining nomini anglatadi. Mazkur asarda Tasnifi Segoh va Tarje‘ Segohning bir necha kuy jumalari mushtarak holda keladi va o‘ziga xos xususiyat kasb etadi.

«Hafifi Segoh» o‘z tabiati doirasida dutor pardalariga mos kelishini e‘tirof etish lozim. Asar o‘zining mayinligi, ohanglarining bir-biriga ravon ulanishi bois dutor imkoniyatlarini ko‘rsatish uchun qulay asardir.

11. **«Mushkiloti Segoh»** turkum, ya‘ni **Segoh, Nasri Segoh** va **Ufori Segoh**.

Xalqimiz orasida juda kop ansambl ijrosida ijro qilingan o‘zini pardalari, ohanglarning o‘zgacha bir nola qochirimlari eshituvchini befarq qoldirmaydi.

Yakka dutorga moslab birinchi marta notaga tushurildi. 1- Segohda dutorning o‘ng qoli xarakatlarini mayin terib cholinishi har bir xonaning oxirlarida kashish bilan tugashi dutor imkoniyatini yaqqol korsatib bergan.

2-qism «Nasri segoh» 1-qismidan ancha tempi tezroq, jonliroq, jo‘shqinroq shrtixlari ham, o‘ng qo‘l imkoniyatlarini ochishga, dutor sozini o‘ng qo‘l murakkabligini ko‘rsatib beradi.

3-qism «Ufori segoh» 1- va 2-qismlaridan ancha farq qiladi usulini jozibasi o‘ng qo‘l va chap qo‘llarning bir biriga qoshilib bir birini to‘ldirishi juda kotta axamiyat kasb etadi. Ijro davomida 3 qism uchta kotta asarni eshitirishga muvoffaq bo‘ladi.

Dutor shtrixlarini, nola, kashishlarini ijro davomida bimalol ishlatish mumkin chunki dutorga juda moslab yozildi.

12. **«Tasnifi Navo»** va **«Garduni Navo»** Navo maqomining cholg'u ya'ni mushkilot bo'limining boshlang'ich qismi. Faxriddan Sodiqov ansambl uchun qayta ishlagan variantdan dutorga moslab yozildi. Dutor sozini ko'p imkoniyatlarini shtrixlarini, murakkab usullar ichida ko'rsata olishni talab qiladi. dutorda mayin, nola, kashishlar uyg'unlashadi.

13. **«Nasrulloyi»** Farg'ona-Toshkent maqom cholg'u yo'llriga kiradi.

Ustoz Fahriddin Sodiqov rahbarligidagi ansambl ijrosidan ansambilga moslab notaga toshurildi.

14. **«Qashqarchai Rok»** – «Shashmaqom» turkumidagi Buzruk maqomining ashula bo'limiga tegishli II guruh sho''ba tarkibidagi asardir. «Rok» kuyining qashqarcha usulidagi talqini. O'zining tabiati, kuy va ohang tarkibi dator ijrosiga juda mos. Ayniqsa, Faxriddin Sodiqov ijro uslubida o'ziga xos jozibasini topganligini e'tirof etib o'tish lozimdir. Ushbu asar dutorga moslab notalashtirilganining ham sababi shunda. Ijro jarayonida sozanda «Qashqarcha» usulini dator zarblariga mosligini ta'minlab talqin etishi maqsadga muvofiqdir.

15. **«Cho'li Iroq»** (mashq iroqi) – Farg'ona-Toshkent maqom yo'llariga mansub bo'lgan kuylardan bo'lib, «Shashmaqom»ning oltinchi, ya'ni Iroq maqomining nasr bo'limi: 1-guruh sho''balariga kiritilgan.

«Cho'li Iroq» kuyi juda ko'p ustozlar tomonidan turli cholg'u sozlarda ijro qilingan.

Mazkur asar amaliyotda ko'proq g'ijjak va nayda ijro etilgan bo'lsada, dutorda ham bir qator mohir sozandalar o'ziga xos talqin etishga erishganlar. Jumladan, Mahmud Yunusov va Orif Qosimovlar. Lekin notaga tushirgan «Cho'li Iroq» namunasi aynan ustoz Faxriddin Sodiqovning ijro uslubiga asoslanib, ya'ni shtrixlari, o'ng qo'lining harakatlari qanday o'rganilgan bo'lsa, shundayligicha aks ettirishga harakat qildik. «Cho'li Iroq» nay cholg'u asbobida o'zining mukammal talqinini topgan. Ustoz Faxriddin Sodiqovdan o'rgangan «Cho'li Iroq» kuyi mayinligi jihatidan o'ng qo'lni terib chalishligi bilan, chap qo'lning miyang'i 1 ton, 1,5 tongacha tortib ijro etilishi bilan ajralib turadi va ustoz maktabi namunasi hisoblanadi.

16. **«Muxammasi Bayot»** – «Shashmaqom» tarkibidagi Navo maqomi Mushkilot bo'limiga alohida qism sifatida kiradi. Muxammaslarning murakkabligi shundaki, usullari o'n olti taktdan tashkil topgandir. Muxammaslar Navo maqomida uchta bo'lib, ular Muxammasi Navo, Muxammasi Bayot, Muxammasi Husayniylardir. Bularning ichida dator ijrosiga mos va eng qulayi «Muxammasi Bayot» hisoblanadi. Biz Faxriddin Sodiqov tomonidan ansambilga moslab qayta ishlangan namunasini dutorga moslab notaga tushirdik.

«Shashmaqom»ning Mushkilot qismlarida Muxammaslardan keyin Saqillar keladi. Ularning ham usuli murakkab bo'lib, ularning usuli 24 taktdan iborat. Muxammas – beshlangan, beshlik ma'nosida bo'lib, bu nom juda qadim zamonlardan ma'lumdur. Dastlab bu ibora bilan doyra usulining bir turi, she'riyatda esa besh misradan tuziladigan she'r shakli ifodalangan.

17. **«Shafoat»** – o'zbek xalq kuylaridan biri, ikki qismdan tashkil topgan. Dutor ijrochiligidagi kuyning eng ehtirosli xususiyatlarini ochib berishi mumkin. Uning shtrixlarga boyligi va nafisligiga e'tibor berish lozim. Asarni me'yoriga etkazib ijro etish uchun sozandadan katta mahorat talab qilinadi. Bu esa dator imkoniyatlarini va ko'p qirralarini ochib berishga yordam beradi.

Oddiy «Shafoat» – ustozlar tomonidan tanbur va dator sozlarida ham ijro etib kelingan. Ma'lumki, tanbur juda katta imkoniyatlarga ega sozdir. Shafoat kuyi bu sozlarda ijro etilganda sayqallanib bir-birini to'ldirib, ohanglar bir-biri bilan jipslashib ketadi. Aynan yakka dator sozida «Shafoat» kuyi ijro qilinishida dator imkoniyatlaridan kelib chiqib, ustozdan olgan yo'llarga tayangan holda ijro etish talab qilinadi.

Yunus Rajabiy nomidagi «Maqom» ansambli (1970-yillar).
 Pastdachapdan: F.Sodiqov (chang), G'.Oripov (g'ijjak), Yu.Rajabiy (dutor).
 Yuqorida chapdan: D.Sottixo'jayev (doira), Sh.Ergashev, B.Davidova, O.Alimaxsumov,
 X.Qodirova, S.Aminov, I.Katayev, O.Otaxonov.

Yunus Rajabiy nomidagi «Maqom» ansambli (1988-yil).
 Pastda chapdan: Q.Samadov (doira), R.Samadov (doira), N.Ziyayev (ud), M.Norqo'ziev (g'ijjak),
 A.Sobirov (nay), O.Boqiev, T.G'ofurbekov, A.Abdurashidov (nay), A.Xoltojiev (qonun), T.Mahmudov
 (chang), M.Ziyaeva (dutor), A.Aslonov (tanbur).
 Yuqorida chapdan: T.Avazov (rubob), A.Muxammedov, V.Abdullayev, Xasan Rajabiy,
 B.Do'stmuhamedov, Sh.Ismoilov, E.Lutfullayev, A.Nazarxonov, M.Tojiboev, M.Yo'ldoshev, J.Raximov,
 X.Xasanov, M.Dadaboeva, N.Sattorova, K.Aminova, G.Erqulova.

Malika Ziyayeva shogirdlari bilan. 2007-yil

Malika Ziyayeva shogirdlari bilan. 2007-yil

Malika Ziyayeva «Yoshlar» telekanalidagi «Tarannum» ko'rsaruvida shogirdlari bilan.
Ilyos Arabov ijodiga bag'ishlangan. 2010-yil

Malika Ziyayeva shogirdlari bilan O'zbekiston davlat konservatoriyasida bo'lib o'tgan
«Nazm va navo» konsertidan oldin. 2011-yil

Malika Ziyayeva shogirdlari Bekzod Safarov, Farangiz Ziyayeva va Ilyos Arabov. 2010-yil

Malika Ziyayeva shogirdlari bilan konsert oldidan. 2011-yil

**F.SODIQOV IJODIGA MANSUB VA IJRO REPERTUARLARIDAN
O'RIN OLGAN ASARLARNING NOTA NAMUNALARI**

YOR BILIB

Dutor
sozi

F.Sodiqov musiqasi
M.Ziyayeva notalashtirgan

M.M. ♩ = 64

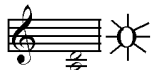
The musical score for 'Yor Bilib' is written for a Dutor sozi. It is in 2/4 time with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked 'M.M.' (Moderato) with a quarter note equal to 64 beats. The score consists of 11 staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp. The music is characterized by rapid sixteenth-note passages and various ornaments like trills and grace notes. Dynamics include piano (p) and mezzo-forte (mf). The score ends with a double bar line.

The musical score consists of 11 staves of music. The notation includes various rhythmic patterns, accidentals, and dynamic markings. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The music features a variety of note values, including eighth and sixteenth notes, as well as rests. Dynamic markings include *p* (piano) and *mf* (mezzo-forte). There are also accents and slurs throughout the piece. The score concludes with a double bar line on the final staff.

ZULAYHO BO'LSANG

F.Sodiqov musiqasi
M.Ziyayeva notalashtirgan

Dutor
sozi

M.M. ♩ = 64

mf

f

rit.

1.

HAYOSINI KO'R

F.Sodiqov musiqasi
M.Ziyayeva notalashtirgan

Дутор
сози

M.M. ♩ = 88

The musical score is written for a Dutar (duitar) in 2/4 time, key of D major. It consists of ten staves of music. The tempo is marked as M.M. ♩ = 88. The score includes various musical notations such as notes, rests, accidentals, and dynamic markings (mf, p). The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The music is composed of eighth and sixteenth notes, with some measures containing triplets. The second staff features a dynamic marking of *mf* (mezzo-forte). The third staff features a dynamic marking of *p* (piano). The fourth staff features a dynamic marking of *mf*. The fifth staff features a dynamic marking of *p*. The sixth staff features a dynamic marking of *mf*. The seventh staff features a dynamic marking of *mf*. The eighth staff features a dynamic marking of *mf*. The ninth staff features a dynamic marking of *mf*. The tenth staff features a dynamic marking of *mf*.

mf

mf

f

mf

mf

BO'Z YIGIT

Dutor
sozi

F.Sodiqov musiqasi
M.Ziyayeva notalashtirgan

M.M. ♩ = 100

mf

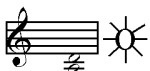
mf

mf

FABRIKA

O'zbek xalq kuyi
M.Ziyayeva notalashtirgan

Dutor
sozi

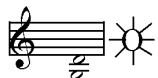

M.M. ♩ = 80

BAHOR

Dutor
sozi

O'zbek xalq kuyi
M.Ziyayeva notalashtirgan

M.M. ♩ = 104

This musical score is written for a single melodic line in 3/4 time. The key signature consists of two flats (B-flat and E-flat). The score is composed of 12 measures across 12 staves.

- Staff 1:** Measures 1-2 contain eighth-note patterns. Measure 3 has a whole rest. Measure 4 features a triplet of eighth notes.
- Staff 2:** Measures 5-6 include eighth-note patterns. Measure 7 has a half note with a *p* (piano) dynamic marking. Measure 8 contains a half note.
- Staff 3:** Measures 9-10 feature eighth-note patterns. Measure 11 has a half note.
- Staff 4:** Measures 11-12 include eighth-note patterns. Measure 12 has a half note with a trill articulation.
- Staff 5:** Measures 13-14 feature eighth-note patterns. Measure 15 has a half note.
- Staff 6:** Measures 15-16 feature eighth-note patterns. Measure 17 has a half note.
- Staff 7:** Measures 17-18 feature eighth-note patterns. Measure 19 has a half note.
- Staff 8:** Measures 19-20 feature eighth-note patterns. Measure 21 has a half note.
- Staff 9:** Measures 21-22 feature eighth-note patterns. Measure 23 has a half note.
- Staff 10:** Measures 23-24 feature eighth-note patterns. Measure 25 has a half note.
- Staff 11:** Measures 25-26 feature eighth-note patterns. Measure 27 has a half note.
- Staff 12:** Measures 27-28 feature eighth-note patterns. Measure 29 has a half note.

Dynamics include *p* (piano) in measure 7 and *mf* (mezzo-forte) in measures 11, 21, and 25. Articulation includes accents in measures 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, and 29, and a trill in measure 12.

CHORGOH II

Dutor
sozi

M.M. ♩ = 64

«Dugoh» maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

Musical score for a single melodic line, consisting of 11 staves. The key signature has one sharp (F#). The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamics include *mf* (mezzo-forte) and *f* (forte). The score is divided into measures by vertical bar lines, with some measures containing multiple beams for sixteenth notes.

mf

mf

AJAM TARONALARI I

O'zbek xalq kuyi
M.Ziyayeva notalashtirgan

Dutor
sozi

M.M. ♩ = 120

This page contains 12 staves of musical notation. The notation is written in a single system across the page. The music features various musical symbols, including treble clefs, time signatures, notes, rests, and dynamic markings such as *mf* and *f*. The notation includes various musical symbols such as treble clefs, time signatures, notes, rests, and dynamic markings like *mf* and *f*. The music is written in a single system across the page.

Musical score for a single melodic line, consisting of 12 staves. The music is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The score includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamics include *f* (forte) at the beginning and *mf* (mezzo-forte) later. Articulation marks like accents, slurs, and breath marks are used throughout. The piece concludes with a double bar line on the final staff.

AJAM TARONALARI II

O'zbek xalq kuyi
M.Ziyayeva notalashtirgan

Dutor
sozi

M.M. ♩ = 88

The musical score is written for Dutor sozi in 6/8 time, key of D major. It consists of ten staves of music. The tempo is marked as M.M. ♩ = 88. The score includes various musical notations such as eighth and sixteenth notes, rests, and dynamic markings like 'mf'. The piece is marked with 'Bozgo'y' at several points.

Bozgo'y

mf

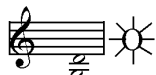
Bozgo'y

f

p

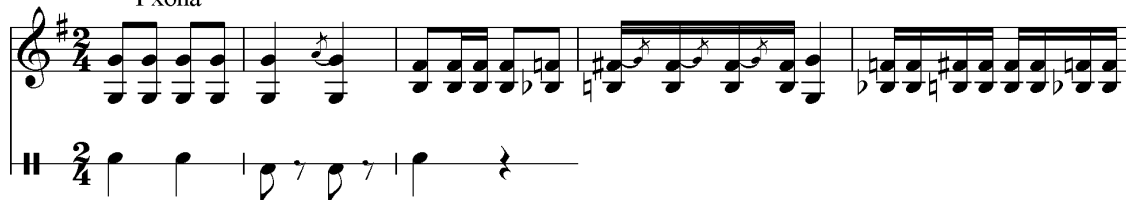
TASNIFI DUGOH

Dutor
sozi

Dugoh maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

M.M. ♩ = 76 I xona

Bozgo'y

II xona

Bozgo'y

III xona

Bozgo'y

IV xona

Bozgo'y

V xona

The musical score is written in G major (one sharp) and consists of ten staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, as well as rests. The label 'Bozgo'y' appears above the first staff. The second staff continues the melodic line. The third staff introduces a new section labeled 'IV xona', which features a more complex rhythmic pattern. The fourth staff continues this section. The fifth staff shows a change in the rhythmic pattern. The sixth staff continues the melodic line. The seventh staff shows a change in the rhythmic pattern. The eighth staff continues the melodic line. The ninth staff shows a change in the rhythmic pattern. The tenth staff continues the melodic line. The label 'Bozgo'y' appears above the eighth staff. The label 'V xona' appears above the ninth staff. The score includes various dynamic markings, such as 'w' and 'V'.

The musical score is written for a single melodic line in G major (one sharp). It consists of 11 staves of music. The notation includes various rhythmic values, accidentals, and performance markings such as trills, slurs, and dynamic markings. The piece concludes with a double bar line on the 11th staff.

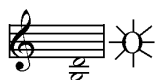
Key markings and features include:

- Staff 6:** The text "Bozgo'y" is written above the staff.
- Staff 8:** The text "VI xona" is written above the staff.
- Staff 9:** The text "Bozgo'y" is written above the staff.
- Staff 10:** The text "VI xona" is written above the staff.

GARDUNI DUGOH

Dutor
sozi

Dugoh maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

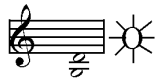
Il xona

The musical score consists of two sections. The first section, titled 'Il xona', spans from the first staff to the eighth staff. It begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature. The melody is composed of eighth and sixteenth notes, with some rests. The accompaniment features a steady eighth-note pattern in the right hand and a more complex, syncopated pattern in the left hand. The second section, titled 'Bozgo'y', spans from the ninth staff to the eleventh staff. It continues the melodic and harmonic themes of the first section, with some variations in the accompaniment. The score concludes with a double bar line.

Bozgo'y

HAFIFI SEGOH

Dutor
sozi

Segoh maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

M.M. ♩ = 80

I xona

Bozgo'y

II xona

Bozgo'y

III xona

Bozgo'y

IV xona

Bozgo'y

V xona

Bozgo'y

VI xona

Bozgo'y

VII xona

Bozgo'y

VIII xona

The musical score is written on ten staves in a single system. It features a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature. The score is divided into three main sections, each marked with a section name and a tempo/mood marking. The first section, 'VI xona', begins on the first staff and continues through the second and third staves. The second section, 'VII xona', begins on the fifth staff and continues through the sixth and seventh staves. The third section, 'VIII xona', begins on the ninth staff and continues through the tenth staff. Each section is marked with 'Bozgo'y' and contains complex rhythmic patterns with many beamed notes. The score is written in a single system, with the staves connected by a brace on the left.

GARDUNI SEGOH

Dutor
sozi

Segoh maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

M.M. ♩ = 108

I xona

Bozgo'y

IV xona

Bozgo'y

V xona

Bozgo'y

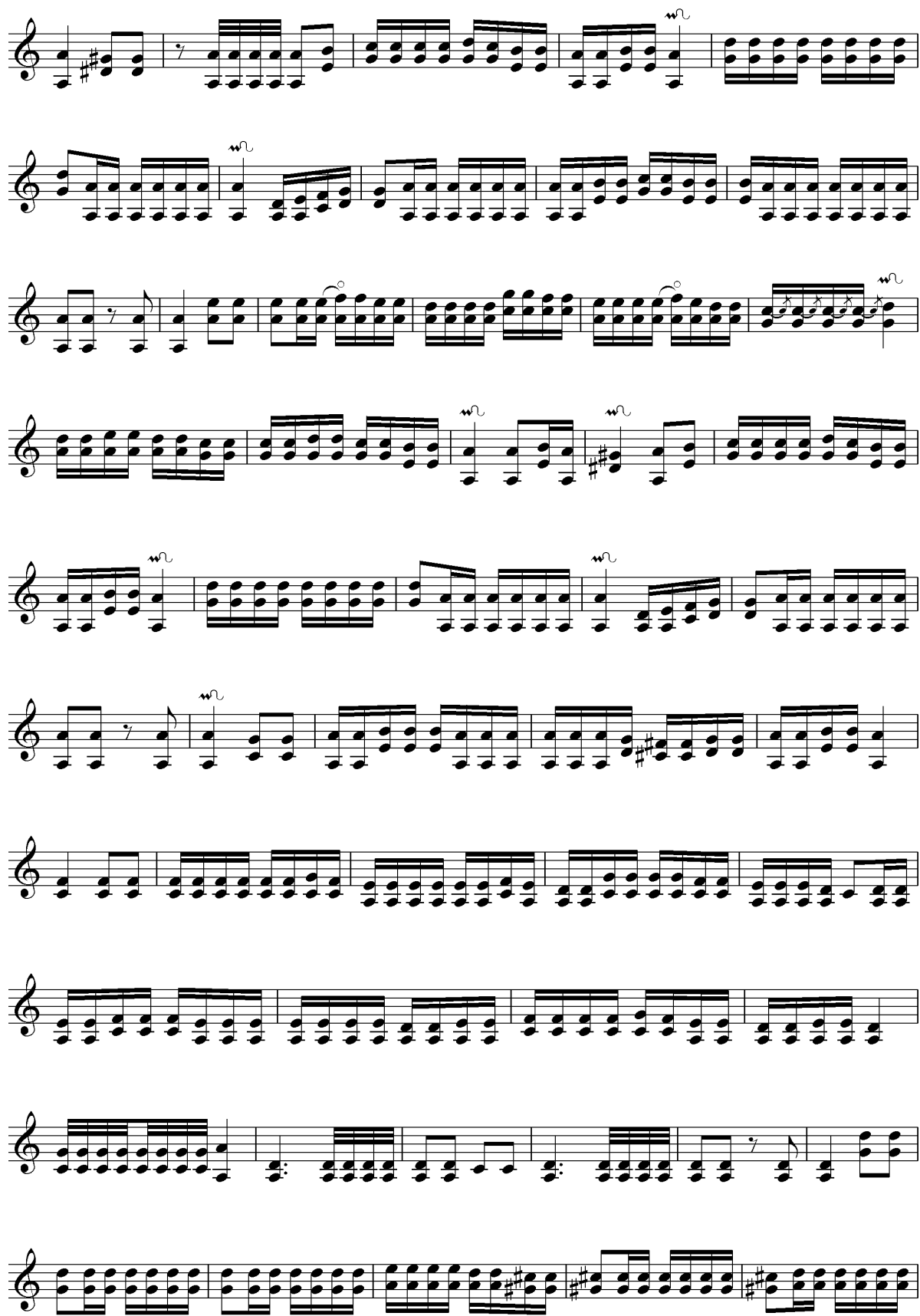

SEGOH

M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

Dutor
sozi

The image displays ten staves of musical notation, each containing a series of notes and rests. The notation is written in treble clef. The first staff begins with a wavy line above the first note. The second staff has wavy lines above the second and fourth measures. The third staff has a wavy line above the first measure. The fourth staff has a wavy line above the first measure. The fifth staff has a wavy line above the first measure. The sixth staff has a wavy line above the first measure. The seventh staff has a wavy line above the first measure. The eighth staff has a wavy line above the first measure. The ninth staff has a wavy line above the first measure. The tenth staff has a wavy line above the first measure. The notation includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Accidentals, including sharps and naturals, are used throughout the piece. The overall style is that of a musical score for a single melodic line.

NASRI SEGOH

Dutor
sozi

M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

♩ = 100

The musical score consists of ten staves of music in treble clef. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Some notes are marked with a 'w' (trill) or an 'o' (ornament). The key signature has one sharp (F#).

Staff 1: Eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 2: Trills (w) over eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 3: Trills (w) over eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 4: Trills (w) over eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 5: Eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 6: Trills (w) over eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 7: Trills (w) over eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 8: Trills (w) over eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 9: Trills (w) over eighth notes, sixteenth notes, and rests.

Staff 10: Trills (w) over eighth notes, sixteenth notes, and rests.

The musical score consists of ten staves of music in treble clef. The music features various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Some notes are marked with a 'w' symbol, possibly indicating a wobble or a specific articulation. The key signature has one sharp (F#).

UFARI NASRI SEGOH

Dutor
sozi

M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

♩ = 100

The image displays ten staves of musical notation, each in treble clef. The notation includes various rhythmic values such as eighth, sixteenth, and thirty-second notes, as well as rests. Accidentals, including sharps (#) and naturals (♮), are used throughout. Some notes are marked with a fermata (a curved line with a dot above it). The staves are arranged vertically, and the music appears to be a single melodic line. The notation is clean and professional, typical of a printed musical score.

TASNIFI NAVO

Dutor
sozi

Navo maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

$\text{♩} = 70$
I xona

II xona

III xona

IV xona

X xona

XI xona

XII xona

Bozgo'y

GARDUNI NAVO

Dutor
sozi

Navo maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

$\text{♩} = 90$

I xona

Il xona

NASRULLOYI

Allegro Moderato

F.Sodiqov ansambl uchun moslashtirgan

The musical score is written for a single melodic line in treble clef, 2/4 time. It consists of 12 measures. The key signature has one flat (B-flat). The tempo is marked 'Allegro Moderato'. The score is arranged in 12 staves, each containing one measure. The notation includes various note values (quarter, eighth, and sixteenth notes), rests, and slurs. A specific instruction 'Bozgo'y' is written above the eighth measure. The piece concludes with a final double bar line at the end of the twelfth measure.

The musical score consists of 12 staves of music. The notation includes various note values, rests, and dynamic markings. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat. The music features a mix of eighth, quarter, and half notes, often beamed together. A dynamic marking of *f* (forte) appears on the second staff. The word "Bozgo'y" is written above the eighth staff. The score concludes with a double bar line on the twelfth staff.

Bozgo'y

Tanbur, dutor

pp

f

Bozgo'y

Rubob

This musical score consists of 12 staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notation includes various note values, rests, and phrasing slurs. The label 'Bozgo'y' is positioned above the second staff. The label 'Rubob' is positioned above the twelfth staff. The music is written in a single melodic line across all staves.

Bozgo'y

The musical score consists of 12 staves of music, organized into two groups of six staves each. The notation includes various note values, rests, and phrasing slurs. The key signature has one sharp (F#).

The first group of six staves contains the following labels:

- Staff 2: *G'ijjak*
- Staff 6: *Ansambl*

The second group of six staves contains the following labels:

- Staff 7: *G'ijjak*
- Staff 10: *Ansambl*

Chang

Ansambl

Nay

The image displays three musical staves, each representing a different instrument or vocal part. The first staff, labeled 'Chang', begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). It contains two lines of music. The second staff, labeled 'Ansambl', also uses a treble clef and the same key signature, and consists of six lines of music. The third staff, labeled 'Nay', uses a treble clef and a key signature of two sharps (F# and C#), and consists of four lines of music. The notation includes various musical symbols such as notes, rests, accidentals, and slurs.

Bozgo'y

Bozgo'y

This musical score is written for a single melodic line on a grand staff (treble clef). The piece is titled 'Bozgo'y' and is written in a key with one sharp (F#), likely D major or B minor. The time signature is not explicitly shown but appears to be 4/4 based on the note values. The score consists of two systems of six staves each. The first system begins with a treble clef and a key signature of one sharp. The melody is characterized by a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together, and includes several long, sweeping slurs that span multiple measures. The second system continues the melody, featuring a repeat sign (double bar line with two dots) in the fourth measure. The piece concludes with a double bar line at the end of the sixth staff. The overall style is that of a traditional or folk melody, possibly from a Central Asian or Persian context, given the title 'Bozgo'y'.

QASHQARCHAI ROK

Dutor
sozi

M.M. ♩ = 140

Buzruk maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

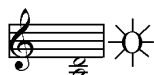
I xona

II xona

This musical score is written for a single melodic line in G major (one sharp). It consists of 11 staves of music. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups. Dynamic markings are used throughout: *mf* (mezzo-forte) appears on the 4th, 7th, and 10th staves; *f* (forte) appears on the 2nd staff; and *p* (piano) appears on the 6th and 9th staves. Articulation marks, including accents (v) and slurs, are present above several notes. The piece concludes with a final whole note chord on the 11th staff.

CHO'LI IROQ

Dutor
sozi

O'zbek xalq kuyi
M.Ziyayeva notalashtirgan

M.M. ♩ = 80

p

mf

p

p

The musical score on page 73 consists of 12 staves of music in G major (one sharp, F#). The notation includes various guitar-specific techniques:

- Staff 1:** Features a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 2:** Includes a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 3:** Contains a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 4:** Shows a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 5:** Includes a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 6:** Features a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 7:** Contains a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 8:** Shows a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 9:** Includes a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 10:** Features a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 11:** Contains a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.
- Staff 12:** Shows a triplet of eighth notes, a slur over a triplet of eighth notes, and a natural harmonic marked with an 'x' on the 5th string.

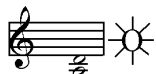
This musical score is written for a single melodic line in G major (one sharp). It consists of 11 staves of music. The notation includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are several accidentals, including naturals and sharps, used to alter the pitch of specific notes. Dynamic markings include 'mf' (mezzo-forte) on the second staff. The score is a continuous melodic line without a key signature change.

This musical score is written for a single melodic line in G major (one sharp). It consists of 12 staves of music. The notation includes a variety of rhythmic values: eighth, sixteenth, and thirty-second notes, as well as rests and trills. The key signature is G major. The score includes dynamic markings such as *p* (piano) and *f* (forte), and articulation marks like '+' (accents) and 'x' (staccato). The piece concludes with a double bar line.

MUXAMMASI BAYOT

Navo maqomidan
M.Ziyayeva dutorga moslashtirgan

Dutor
sozi

M.M. ♩ = 104

I xona

pp

Bozgo'y

II xona

Bozgo'y

III xona

IV xona

The musical score is written for a single melodic line in B-flat major (one flat). It consists of ten staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, as well as rests. The score is divided into sections by the labels 'Bozgo'y', 'III xona', and 'IV xona'. The 'Bozgo'y' section spans the first four staves. The 'III xona' section begins on the fifth staff and continues through the eighth staff. The 'IV xona' section begins on the ninth staff and concludes on the tenth staff. The notation includes various musical symbols such as beams, slurs, and dynamic markings.

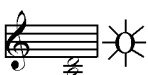
Bozgo'y

V xona

VI xona

The musical score is written for a single melodic line in G major (one sharp). It consists of 12 staves of music. The notation includes various rhythmic patterns, accidentals, and dynamic markings. Key features include a "VII xona" marking on the third staff and a "Bozgo'y" marking on the eighth staff. The score concludes with a double bar line on the twelfth staff.

SHAFOAT

Дутор

O'zbek xalq kuyi
M.Ziyayeva notalashtirgan

M.M. ♩ = 92

The musical score consists of 11 staves of music. The notation includes various rhythmic patterns, dynamic markings, and articulation marks.

- Staff 1: Starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). It begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes. A dynamic marking of *f* (forte) appears below the staff.
- Staff 2: Continues the melodic line with eighth and sixteenth notes, including some accidentals (sharps and naturals).
- Staff 3: Features a series of eighth notes, some marked with an 'x' for accent.
- Staff 4: Contains a series of eighth notes, some marked with an 'x' for accent. A dynamic marking of *p* (piano) appears below the staff.
- Staff 5: Continues the melodic line with eighth and sixteenth notes, including some accidentals.
- Staff 6: Features a series of eighth notes, some marked with an 'x' for accent.
- Staff 7: Continues the melodic line with eighth and sixteenth notes, including some accidentals.
- Staff 8: Features a series of eighth notes, some marked with an 'x' for accent.
- Staff 9: Continues the melodic line with eighth and sixteenth notes, including some accidentals.
- Staff 10: Features a series of eighth notes, some marked with an 'x' for accent. A dynamic marking of *mf* (mezzo-forte) appears below the staff.
- Staff 11: Continues the melodic line with eighth and sixteenth notes, including some accidentals.

This musical score consists of 11 staves of music. The notation includes various rhythmic patterns, rests, and dynamic markings such as *mf* (mezzo-forte). The music is written in a single melodic line on a treble clef staff.

The score begins with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The first staff contains a series of eighth and sixteenth notes, followed by a rest. The second staff continues the melodic line with eighth notes. The third staff features a change in rhythm, with a half note followed by a quarter note, and then a rest. The fourth staff continues the melodic line with eighth notes. The fifth staff features a change in rhythm, with a half note followed by a quarter note, and then a rest. The sixth staff continues the melodic line with eighth notes. The seventh staff features a change in rhythm, with a half note followed by a quarter note, and then a rest. The eighth staff continues the melodic line with eighth notes. The ninth staff features a change in rhythm, with a half note followed by a quarter note, and then a rest. The tenth staff continues the melodic line with eighth notes. The eleventh staff features a change in rhythm, with a half note followed by a quarter note, and then a rest.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

Абдуллаев Р. Традиции музыкального инструментализма Средней Азии и их развитие в условиях современности // «Музыкальное, театральное искусство и фольклор». Т., «Фан», 1992.

Акmaljonova М. Dutor orkestri. Т., «G'.G'ulom nashriyoti», 2004.

Алимбаева К., Ахмедов М. Народные музыканты Узбекистана, 1-книга. Т., «Госиздат», 1959.

Атлас музыкальных инструментов народов СССР. М., 1963.

Беляев В. Музыкальные инструменты Узбекистана. М., «Госиздат», 1933.

Вызго Т.С. Музыкальные инструменты Средней Азии. Т., 1980.

Darvesh Ali Changiy. Musiqiy risola (A.Semyonov tahriri ostida). Т., «Fan», 1978.

Кароматов Ф. Узбекские музыкальные инструменты и инструментальная музыка. –Т., «Издательство Г.Гуляма», 1972.

Mannopov S. So'nmas navolar. Farg'ona, 2002.

Matyoqubov O. Maqomot. Т., «Musiq», 2004.

Yunusov R. Faxriddin Sodiqov. Т., 2005.

Rajabiy Yu. O'zbek xalq musiqasi. III tom. Т., 1959.

Rajabov A. Zaynullobiddik Husayniy. Qonuni ilm va amali musiq. Dushanbe, «A.Donish». 1987.

Rajabov I. Maqomlar masalasiga doir. Т., «Fan», 1963.

Rajabov I. Maqomlar. Т., «San'at», 2006.

Rasultoyev J. O'zbek dutor ijrochiligi. Т., «O'qituvchi», 1997.

Toshpo'latova I. An'anaviy dutor ijrochiligi. Т., 2004.

Fitrat A. O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. Т., 1993.

MUNDARIJA

Muallifdan	3
Dutor ijrochilik uslublari tarixiga bir nazar	4
Faxriddin Sodiqov (hayoti va ijodi)	7
Uslubiy tavsiyalar, shartli belgilar va ularni ijro yo'llari	9
Qo'llanmaga kiritilgan asarlar sharhi	11

Faxriddin Sodiqov ijodiga mansub va ijro repertuarlaridan o'rin olgan asarlarning nota namunalari

Yor bilib	19
Zulayho bo'lsang	21
Hayosini ko'r	23
Bo'z yigit	25
Fabrika	27
Bahor	28
Chorgoh II	32
Ajam taronalari I	35
Ajam taronalari II	38
«Tasnifi Dugoh» va «Garduni Dugoh»	40
«Hafifi Segoh» va «Garduni Segoh»	45
«Segoh», «Nasri Segoh» va «Ufari Nasri Segoh»	50
«Tasnifi Navo» va «Garduni Navo»	59
«Nasrullohi»	62
Qashqarchai Rok	70
Cho'li Iroq	72
Muxammasi Bayot	76
Shafolat	80
Adabiyotlar ro'yxati	85

Malika ZIYAYEVA

DUTOR

(F.Sodiqov ijro uslubi)

*Oliy ta'lim muassasalari talabalari, o'qituvchilar
va professional ijrochilar uchun
o'quv-uslubiy qo'llanma*

Foto suratchi *H.Atoyev*
Texnik muharrir *M.Toshpo'latov*
Nota teruvchi *Q.Bozorov*
Kompyuterda tayyorlovchi *B.Ashurov*

Bosishga 20.12.2011 yilda ruxsat etildi. Bichimi 60x84 $\frac{1}{8}$.
Pragmatica Uzbek garniturası. Shartli b.t. 11,0. Adadi 100 nusxa.
Bahosi shartnoma asosida.

«Musıqa» nashriyoti. 100027. Toshkent, B.Zokirov ko'chasi, 1.

«Toshkent islom universiteti» nashriyot-matbaa birlashmasida chop etildi.
100011. Toshkent, A.Qodiriy ko'chasi, 11.